

ΛΟΞΗ ΜΑΤΙΑ

Της Μικέλας Χαρουλάρη
mxart@dolnet.gr

Το καλό και το καλύτερο

Ήταν ο μοναδικός υποψήφιος και εξελέγη κατευθείαν αναπληρωτής καθηγητής της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, μόλις πριν από μια εικοσαριά μέρες: Ο 37χρονος Παναγιώτης Ροϊλός, που εδώ και μια πενταετία ήταν ο πρώτος «μνηστήρας» της έδρας Σεφέρη στο Χάρβαρντ, όπου κάλυπτε (ως αναπληρωτής κι εκεί, αλλά χωρίς μονιμότητα) τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Τμήμα Κλασικών Σπουδών. Από το πλέον αριστοκρατικό αμερικανικό Πανεπιστήμιο, λοιπόν, στην Αθήνα! Αυτό κι αν θεωρείται καλή μεταγραφή του Καποδιστριακού, για την οποία μπορεί να υπερηφανεύεται ο πρότανης κ. Γ. Μπαμπινιώτης. Τα πράγματα δεν είναι όμως τόσο απλά και η εκλογή αυτή φέρνει στην επιφάνεια κάποιες από τις πληγές που δηλητηριάζουν τις νεοελληνικές σπουδές, τόσο στη χώρα μας όσο και πέρα από τον Ατλαντικό.

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν οι νεοελληνικές σπουδές αποδυναμώνονται ή όχι, όταν δεν τις καλλιεργούν οι ειδικοί. Ο Π. Ροϊλός, με πτυχίο από το Πανεπιστήμιο Αθηνών (1991), με διδακτική πείρα ως βυζαντινολόγος στο Τμήμα Ελληνικών και Λατινικών του πολιτειακού Πανεπιστημίου του Οχάιο (1998-99), με διδακτορικό από το Χάρβαρντ στην Υστεροβυζαντινή Λογοτεχνία (1999), αγαπημένο παιδί, βοηθός και μεταφραστής της (καταρχήν) ανθρωπολόγου Μάργκαρετ Αλεξίου – τελευταίας κυρίας της

Παναγιώτης Ροϊλός

έδρας Σεφέρη (η κορυφαία μελέτη της τού 1974 για τον ελληνικό θρήνο κυκλοφόρησε μόλις πέρυσι από το ΜΙΕΤ), ο οποίος δραστηριοποιήθηκε στη συγκέντρωση υπογραφών για την επιστροφή των Μαρμάρων του Παρθενώνα και δίδαξε μεταξύ άλλων στο Χάρβαρντ ένα μάθημα με θέμα «Όνειρα και Λογοτεχνία», δεν είναι ο κατ' εξοχήν ειδικός. Την εκλογή του στην Αθήνα υποστήριξαν πρώτοι η πρόεδρος του Τμήματος Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού, ο Βαγγέλης Αθανασόπουλος και η Έρη Σταυροπούλου, που υπέγραψαν την εισηγητική έκθεση. Ωστόσο, ορισμένοι εκκλεκτορες είχαν σοβαρές ενστάσεις. Δεν είναι, είπαν, καθάραιμος νεοελληνιστής ο κ. Ροϊλός, αφού έχει ειδικευτεί στα λόγια μεσαιωνικά μυθιστορήματα. Ούτε έχει στο ενεργητικό του μονογραφία, αφού το ένα βιβλίο που υπέβαλε για κρίση, το έχει γράψει από κοινού με τον συνάδελφό του στο Χάρβαρντ Δημήτρη Γιατρομανωλάκη («Towards a ritual Poetics» 2003), ενώ η αναβαθμισμένη διατριβή του («Amphoteroglossia, a poetics of the 12th century medieval greek novels») είναι μεν υπό έκδοση, αλλά δεν έχει ακόμα κυκλοφορήσει από τις πανεπιστημιακές εκδόσεις. Όσο για το έργο του στο πεδίο των νεοελληνικών, (δημοσιεύσεις για τον Καβάφη, για τη Μάρω Δούκα κ.ά.), δεν είναι αρκετό, είπαν, για να δικαιολογήσει το άλμα του κατευθείαν σε βαθμίδα με μονιμότητα, αντί για τη στάση του στη βαθμίδα του επίκουρου. Παρ' όλα αυτά, ο Π. Ροϊλός εξελέγη – αν και όχι ομόφωνα. Οι υποστηρικτές του υπερίσχυσαν με το επιχείρημα ότι η διατριβή του έχει την απαραίτητη συνάφεια με το γνωστικό αντικείμενο της προκηρυχθείσας θέσης, αφού ορισμένοι μελετητές θεωρούν το μεσαιωνικό μυθιστόρημα πρώιμο στάδιο του νεοελληνικού. Εξάλλου, ο νεαρός καθηγητής ετοιμάζει ένα ενδιαφέρον βιβλίο για την υποδοχή της κλασικής παράδοσης στην περίοδο του Ελληνικού Διαφωτισμού... Παρόμοιες ιστορίες έχουν φυσικά να διηγηθούν όλα τα Πανεπιστήμια. Η συγκεκριμένη ενδιαφέρει ως παράδειγμα, γιατί εκφράζει μια κάποια απαξία της νεοελληνικής λογοτεχνίας από την πλευρά του πανεπιστημιακού κατεστημένου.

Ο εχθρός του καλού είναι το καλύτερο, λένε. Δεν είναι τυχαίο ότι το Φιλολογικό Τμήμα του Καποδιστριακού, παρά το κύρος του, εξακολουθεί να θεωρείται συντηρητικό. Δεν έχει νόημα να (ξανα)αναρωτηθεί κανείς γιατί ο διαπρεπής νεοελληνιστής (καθηγητής στο Μπέρκινγκχαμ) Δημήτρης Τζιόβας δεν εξελέγη, γιατί δεν ενθάρρυνε κανείς τον Στάθη Γουργουρή (εκλεγμένο σήμερα στο αμερικανικό UCLA) να θέσει υποψηφιότητα, γιατί ο Ευριπίδης Γαραντούδης είναι απλός επίκουρος, κ.ο.κ. Ή ακόμα, γιατί είναι ελάχιστες οι διατριβές του Τμήματος που μπορούν να ανοίξουν συζητήσεις, γιατί ελάχιστοι μεταξύ των διδασκόντων παραμένουν ενεργοί μελετητές και ελάχιστοι καλλιεργούν ένα αξιόλογο έργο. Τα ανοίγματα του Νεοελληνικού Τομέα ειδικότερα, παραμένουν κλωμά, οι δομές δεν ανανεώνονται, τα τολμηρά μυαλά με σύγχρονες ανησυχίες αντιμετωπίζονται με δυσπιστία, οι ισορροπίες δεν αλλάζουν, οι συναλλαγές διαιωνίζονται και οι φωτογραφικές προκηρύξεις θέσεων δεν καταργούνται.

«Άπλυτα» δεν έχει όμως μόνο το «Αθήνησι». Έχει και το μεγάλο Χάρβαρντ που τόσα χρόνια τώρα δεν προκηρύσσει τη θέση νεοελληνιστή καθηγητή στην έδρα Σεφέρη. Μια έδρα που ιδρύθηκε επί προεδρίας Κ. Τσάτσου χάρη στη δωρεά του ενός εκατ. δολαρίων από το ελληνικό κράτος, με στόχο την προβολή και την προώθηση των νεοελληνικών σπουδών. Ο πρώτος που εξελέγη εκεί ως καθηγητής νεοελληνικής λογοτεχνίας ήταν ο διαπρεπής φιλόλογος Γ. Π. Σαββίδης. Τον διαδέχθηκε η επίσης διαπρεπής, αλλά όχι νεοελληνίστρια Μάργκαρετ Αλεξίου – κάτι που άλλαξε τον προσανατολισμό της έδρας, στρέφοντας τα ενδιαφέροντά της μάλλον προς τη σύγχρονη ιστορία και ανθρωπολογία. Από τη συνταξιοδότησή της, όμως, η θέση χρεώνει και η... επιστροφή του Π. Ροϊλού ήταν πυροσβεστική. Τι θα γίνει τώρα; Γιατί ολιγωρεί το Χάρβαρντ; Μήπως προμηνύεται ένα ακόμα χαστούκι στη μελέτη της νεοελληνικής λογοτεχνίας; Πώς να υποστηριχτεί η σημασία της, όταν ακόμα και στην πατρίδα της, το κορυφαίο Πανεπιστήμιο δεν της αναγνωρίζει το βάρος που της πρέπει;

Ο χοντρούλης

Τζίμης Πανούσης:

ΟΠΩΣ ΟΛΟΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΔΕΝ ΓΕΛΑΝΕ ΜΕ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΤΡΟΠΟ, ΕΤΣΙ ΚΙ ΟΛΑ ΤΑ ΓΕΛΙΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΦΤΙΑΓΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΑ ΙΔΙΑ ΥΛΙΚΑ. Η ΠΙΟ ΦΕΥΓΑΛΕΑ ΚΑΙ ΕΥΘΡΑΥΣΤΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΓΚΑΜΑΣ ΤΩΝ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ ΜΑΣ ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΕΝΑ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ. ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΞΗΓΗΣΕΙ ΓΙΑΤΙ ΓΕΛΑΜΕ ΚΑΙ ΠΩΣ ΓΕΛΑΜΕ. ΠΟΣΟ ΜΑΛΛΟΝ ΝΑ ΟΡΙΣΕΙ ΤΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΟΥ ΠΡΟΚΑΛΟΥΝ ΤΗΝ ΑΥΤΟΜΑΤΗ ΣΥΣΠΑΣΗ ΤΩΝ ΜΥΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ, ΤΗ ΣΥΝΕΠΑΓΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΟ ΕΝ ΤΕΛΕΙ ΚΑΚΑΡΙΣΜΑ Ή ΤΟΥΣ ΡΥΘΜΙΚΟΥΣ ΣΠΑΣΜΟΥΣ ΟΛΟΚΛΗΡΟΥ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ, ΚΥΡΙΩΣ ΟΤΑΝ ΕΙΝΑΙ ΕΥΤΡΑΦΕΣ, ΠΟΥ ΘΥΜΙΖΕΙ ΛΟΞΥΓΚΑ

Γράφει ο Τάκης Θεοδωρόπουλος
ttheodoropoulos@oceanida.gr

Ακόμη και αν μπορούμε να γελάσουμε σήμερα με τον Αριστοφάνη ή τον Μολιέρο, σίγουρα το γέλιο μας δεν έχει την ίδια ποιότητα με αυτό που ξεσπούσε στις κερκίδες του θεάτρου του Διονύσου τον 5ο π.Χ. αιώνα ή στις Βερσαλλίες του Λουδοβίκου. Και το ερώτημα παραμένει ανοικτό: μπορούμε να γελάσουμε σήμερα με τον Αριστοφάνη και τον Μολιέρο; Ή μήπως γελάμε επειδή ξέρουμε εκ των προτέρων ότι θα δούμε κωμωδία και επειδή οι ηθοποιοί που έχουν αναλάβει να τους παραστήσουν επί σκηνής είναι αναγνωρίσιμοι ως κωμικοί ηθοποιοί που μας κλείνουν το μάτι με τις μούτσες και τα γκαγκ τους;

Με τι γελάμε;

Κι αν γελάμε, αφού γελάμε, με τι γελάμε και πώς γελάμε; Οι «Μήτσοι» του Λαζόπουλου στην τηλεόραση για παράδειγμα μας κάνουν να γελάμε, όσους από μας γελάνε, όπως παλαιότερα οι χαρκτήρες της επιθεώρησης. Συμπτω-

κνώνουν με τη συμπεριφορά τους «κοινούς τύπους» και «κοινούς τόπους» και αφού μας κλείσουν το μάτι ότι μπορούμε να συνεννοηθούμε μαζί τους οδηγούν στα άκρα, παραμορφώνοντάς τους όσο πρέπει για να παραμείνουν αναγνωρίσιμοι.

Το γέλιο της τηλεόρασης, ακόμη και όταν είναι επιτυχημένο όπως στην περίπτωση του Λαζόπουλου, είναι γέλιο που στηρίζεται στην «κοινή συναίνεση». Προϋποθέτει ένα κοινό αίσθημα, όπως επίσης προϋποθέτει και τη συμφωνία ως προς το τι είναι αστειό και τι είναι σοβαρό, τι είναι και πώς συμπερι-

Τζίμης Πανούσης
ΠΟΥ ΣΤΕ ΥΕ ΜΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΕΚΔ. OPERA, 2005
ΣΕΛ. 280, ΤΙΜΗ: 24 €

φέρεται ο «μπάτσος» ή ο «λούμπεν περιθωριακός», ποιος είναι ο πολιτικός που έγινε γελοίος με την τελευταία δήλωσή του. Στηρίζεται στην ανάγνωση των εφημερίδων της τελευταίας εβδομάδας, στα θέματα που έπαιξαν, στα γεγονότα που προκάλεσαν το «κοινό αίσθημα» του γελοίου.

Αυτού του τύπου η σάτιρα, που είναι και η πιο διαδεδομένη και περισσότερο δημοφιλής, στηρίζεται σ' ένα υπόβαθρο κοινωνικού κομφορμισμού, όπως παλιότερα η επιθεώρηση. Κι είναι αυτού του τύπου η σάτιρα που αναπαράγεται στη σκηνή της Επιδαύρου όταν οι ίδιοι ηθοποιοί που τον χειμώνα εμφανίζονταν στην τηλεόραση, τώρα που καλοκαίριασε, λένε τα λόγια του Αριστοφάνη μπροστά σ' ένα κοινό έτοιμο να γελάσει επειδή αναγνώρισε μια γνώριμη ήδη έκφρασή τους, έναν τόνο της φωνής τους που είχε γαργαλίσει για μερικά δευτερόλεπτα τον λήθαργο της μικρής οθόνης και τώρα επαναλαμβάνεται στην ύπαιθρο με την κατάλληλη αρχειοπρεπή ενδυμασία.

Η εξαίρεση Πανούση

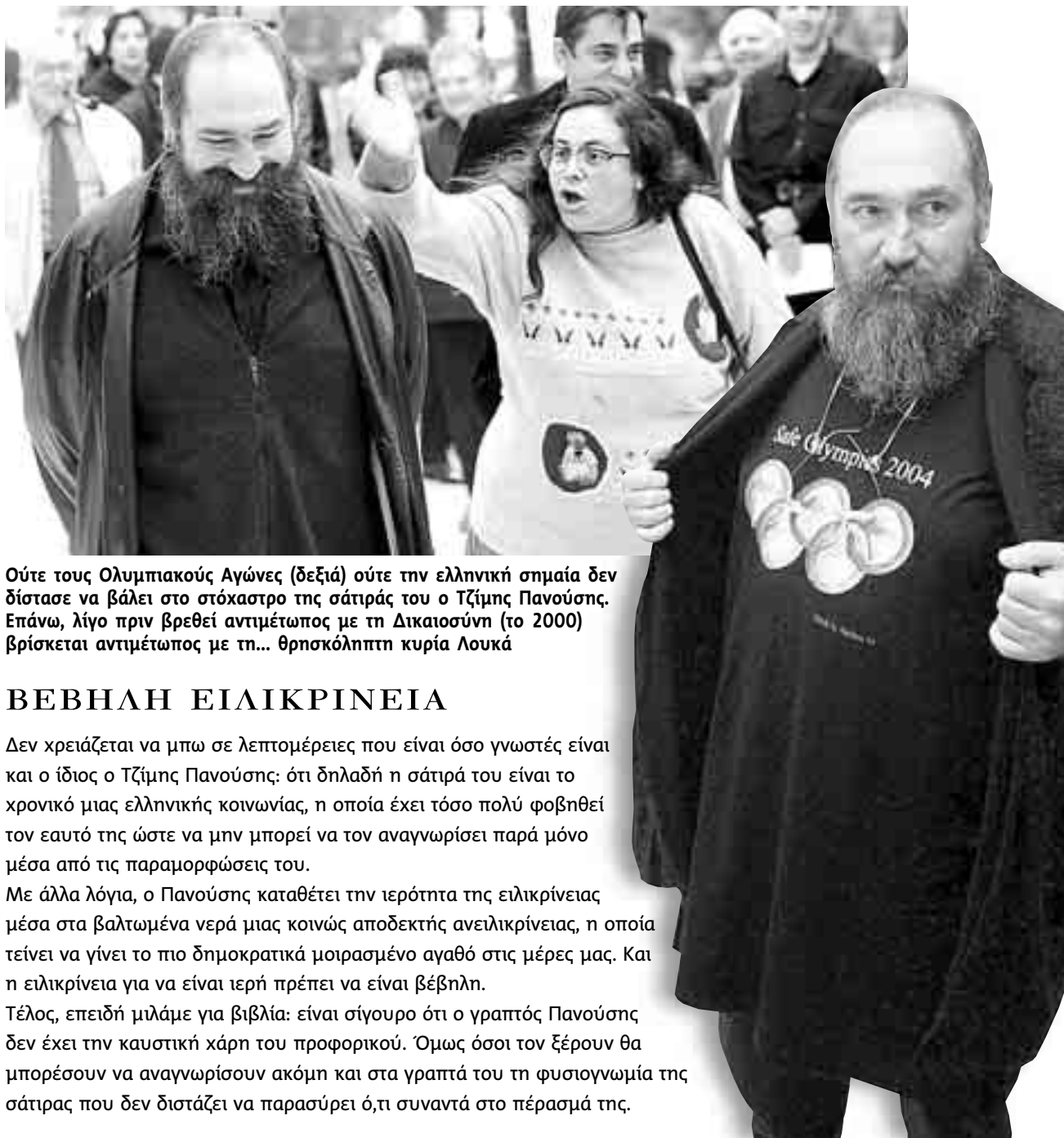
Όλα αυτά για να ξεκαθαρίσω ότι κάθε «σάτιρα» δεν είναι απαραίτητως ανατρεπτική και ότι υπάρχουν τρόποι ώστε ακόμη και το γέλιο, η πιο αναρχική εκδήλωση των συναισθημάτων μας, να μεταμορφωθεί σε ένα ανώδυνο αγαθό

Απ' την εμφάνιση ως τον τόνο της φωνής κι απ' την επιλογή των θεμάτων ως τη χρήση της γλώσσας, ο Τζίμης Πανούσης έχει καταφέρει όλα αυτά τα χρόνια να φτιάξει μια κωμική φιγούρα εντελώς ιδιαίτερη και σίγουρα μοναδική

σάτιρα ανατρεπτική πολιτική και κυρίως εξυγιαντική για την κοινωνία

ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΥΕΡΟ ΚΑΙ ΟΣΙΟ

Ούτε τους Ολυμπιακούς Αγώνες (δεξιά) ούτε την ελληνική σημαία δεν δίστασε να βάλει στο στόχαστρο της σάτιράς του ο Τζίμης Πανούσης. Επάνω, λίγο πριν βρεθεί αντιμέτωπος με τη Δικαιοσύνη (το 2000) βρίσκεται αντιμέτωπος με τη... θρησκόληπτη κυρία Λουκά

ΒΕΒΗΛΗ ΕΙΛΙΚΡΙΝΕΙΑ

Δεν χρειάζεται να μπω σε λεπτομέρειες που είναι όσο γνωστές είναι και ο ίδιος ο Τζίμης Πανούσης: ότι δηλαδή η σάτιρά του είναι το χρονικό μιας ελληνικής κοινωνίας, η οποία έχει τόσο πολύ φοβηθεί τον εαυτό της ώστε να μην μπορεί να τον αναγνωρίσει παρά μόνο μέσα από τις παραμορφώσεις του.

Με άλλα λόγια, ο Πανούσης καταθέτει την ιερότητα της ειλικρίνειας μέσα στα βαλτωμένα νερά μιας κοινώς αποδεκτής ανειλικρίνειας, η οποία τείνει να γίνει το πιο δημοκρατικό μοιρασμένο αγαθό στις μέρες μας. Και η ειλικρίνεια για να είναι ιερή πρέπει να είναι βέβηλη.

Τέλος, επειδή μιλάμε για βιβλία: είναι σίγουρο ότι ο γραπτός Πανούσης δεν έχει την καυστική χάρη του προφορικού. Όμως όσοι τον ξέρουν θα μπορέσουν να αναγνωρίσουν ακόμη και στα γραπτά του τη φυσιογνωμία της σάτιρας που δεν διστάζει να παρασύρει ό,τι συναντά στο πέρασμά της.

Με τον δικό του τρόπο

Γελάω και πολλές φορές τον θαυμάζω που με κάνει να γελάσω με πρόσωπα και χαρακτήρες που από μόνοι τους είναι τόσο γελοίοι και φθαρμένοι ώστε είναι απορίας άξιον πώς κάποιος μπόρεσε να βρει μια οπτική γωνιά για να μου τους παρουσιάσει και να με κάνει να γελάσω με τον δικό του τρόπο. Με τον δικό του τρόπο; Ε ναι!

Αυτό που σίγουρα δεν μπορεί να του αρνηθεί κανείς είναι ότι ο Πανούσης «έχει τον τρόπο του». Απ' την εμφάνιση ως τον τόνο της φωνής κι απ' την επιλογή των θεμάτων ως τη χρήση της γλώσσας έχει καταφέρει μέσα στα τόσα χρόνια να φτιάξει μια κωμική φιγούρα εντελώς ιδιαίτερη και σίγουρα μοναδική. Δοκίμασε να μεταφέρει ένα αστέιο του – πολλά μοιάζουν με ανέκδοτα – και θα δεις πως είναι αδύνατον να λειτουργήσει. Κι είναι αυτή η μοναδικότητά του που κάνει τη σάτιρά του και ανατρεπτική και το κυριότερο πολιτική, κατά συνέπεια εξυγιαντική για μια κοινωνία η οποία έχει καταντήσει να κρίνει τους πολιτικούς της από το πόσο σοβαρό ύφος μπορούν να υιοθετήσουν όταν κάνουν δηλώσεις στην τηλεόραση ύστερα από κάποιο τραγικό δυστύχημα.

Τζίμης Πανούσης
ΜΙΚΡΟΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

ΕΚΔ. OPERA, 2005
ΣΕΛ. 216, ΤΙΜΗ: 20 €

Ανατρεπτική, γιατί η σάτιρα του Πανούση δεν στηρίζεται στο «μεταξύ κατεργαρίων ειλικρίνεια» και στο «όλοι στο ίδιο καζάνι βράζουμε» της μεγάλης εθνικής σχολής, που η πλειονότητα των κριτικών την έχει αγιοποιήσει. Ο Πανούσης δεν μιλάει εν ονόματι ενός κοινού αισθήματος, προϋποτιθέμενου και δεδομένου. Όταν βγαίνει να μιλήσει είναι μόνος του και ο πρώτος στόχος του σαρκασμού του είναι ο ίδιος του ο εαυτός. Είναι σαν να σου λέει: «Ο πρώτος γελοίος είμαι εγώ κι αν καταλάβεις πόσο γελοίος είμαι θα μπορέσεις να καταλάβεις πόσο γελοίοι είναι οι άλλοι. Με τη μόνη διαφορά ότι εγώ το ξέρω, ενώ οι άλλοι δεν το ξέρουν ή, μάλλον, παριστάνουν ότι δεν το ξέρουν».

Ο Πανούσης δεν προϋποθέτει το κοινό του. Το φτιάχνει ad hoc, κάθε φορά που παίρνει τον λόγο να μιλήσει. Και γι' αυτό η σάτιρά του είναι πολιτική, γι' αυτό πληροί τη βασική συνθήκη της πολιτικής ελευθερίας, τη δυνατότητα δηλαδή μιας ατομικής συνείδησης να πάρει τον λόγο και, δηλώνοντας ευθύς εξ αρχής τη μοναδικότητά της, να φτιάξει μια κοινότητα.

μαζικής κατανάλωσης. Κι όλα αυτά, για να διαγραφεί με ακόμη περισσότερη καθαρότητα το περίγραμμα μέσα στο οποίο κινείται η εξαίρεση του Τζίμη Πανούση.

Είναι θέμα ιδιοσυγκρασίας θα μου πείτε. Εσύ γελάς με τον Πανούση, εμείς γελάμε με άλλα. Εσένα σ' αρέσει ο κοντρούλης με το αγαθιάρικο ύφος που δεν έχει ιερό και όσιο και συμπαρασύρει μέσα στην καταστροφική του μανία από τον Χριστόδουλο και τους Μητροπολίτες του ως τον Νταλάρα και τον αθώο πατριώτη θαυμαστή της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου που περιφέρεται με το 4Χ4 και τη σημαία κορνάροντας. Ναι, είναι η αλήθεια ότι γελάω ακόμη κι όταν λέει από την εκπομπή του στον Σκάι εκείνο το «ελβετόψυχοι», αν και δεν έχω τίποτε εναντίον της ελβετικής ψυχής η οποία, όπως μας διδάσκει η ψυχανάλυση, δεν διαφέρει και τόσο πολύ πια από την αθάνατη ελληνική.

ΕΡΩΤΗΣΗ:

Ποιου ζωγράφου χάθηκαν τα ίχνη στις ΗΠΑ;

Επιμέλεια: Γιώργος Ζεβελάκης

Υπήρξε ξεχωριστός ζωγράφος με διακριτό στυλ και πρωτότυπα θέματα που παραλλάζουν ανάμεσα στα ομηρικά ακρογιάλια και τις Αριάδνες. Το έργο του σχεδόν ολοκληρώθηκε την περίοδο του Μεσοπολέμου, πριν φύγει για την Αμερική, όπου χάθηκαν τα ίχνη του. Οι επικρίσεις του Ζαχαρία Παπαντωνίου, με αφορμή τη μοναδική έκθεση των έργων του στην Αθήνα, συσπείρωσε τους πρωτοποριακούς κύκλους των λογίων που τον υποστήριξαν εκδίδοντας φυλλάδιο.

Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΣΕΛ. 9